

[KUKA
KUUNTELEE
KÖYHÄÄ?]

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Köyhyys ja osallisuus

Jouko Karjalainen

29.11.2018, Seinäjoki

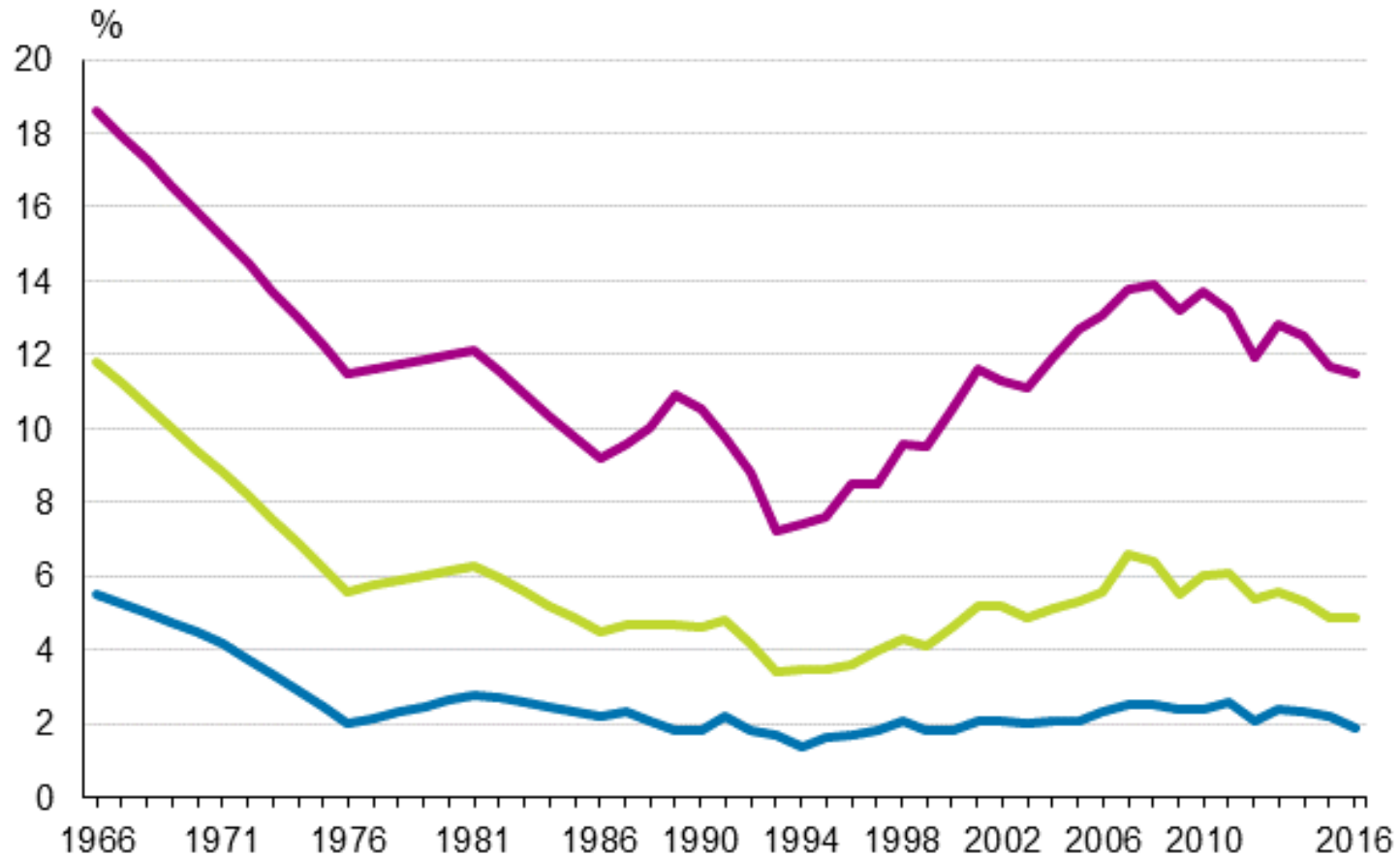
Köyhyyskeskustelun viimeiset vuosikymmenet

- 1980-luvun loppulla köyhyys häviämässä (Heikkilä 1990)
- 1990- luvun alun syvä lama (ja sen pitkä varjo), ”Nälkä-äläkkä”
- 1990 – luvun loppupuoli ja tuloerojen repeäminen
  - ”Työ on parasta sosiaaliturvaa”
- 2009 – 2015 pitkä taantuma, pitkäaikaistyöttömyyden pysyvyys, aktivointi
- 2018 – polarisaation syveneminen/sivuuttaminen, aktivoinnin uudet keinot, sosiaaliturvan kokonaisuudistus

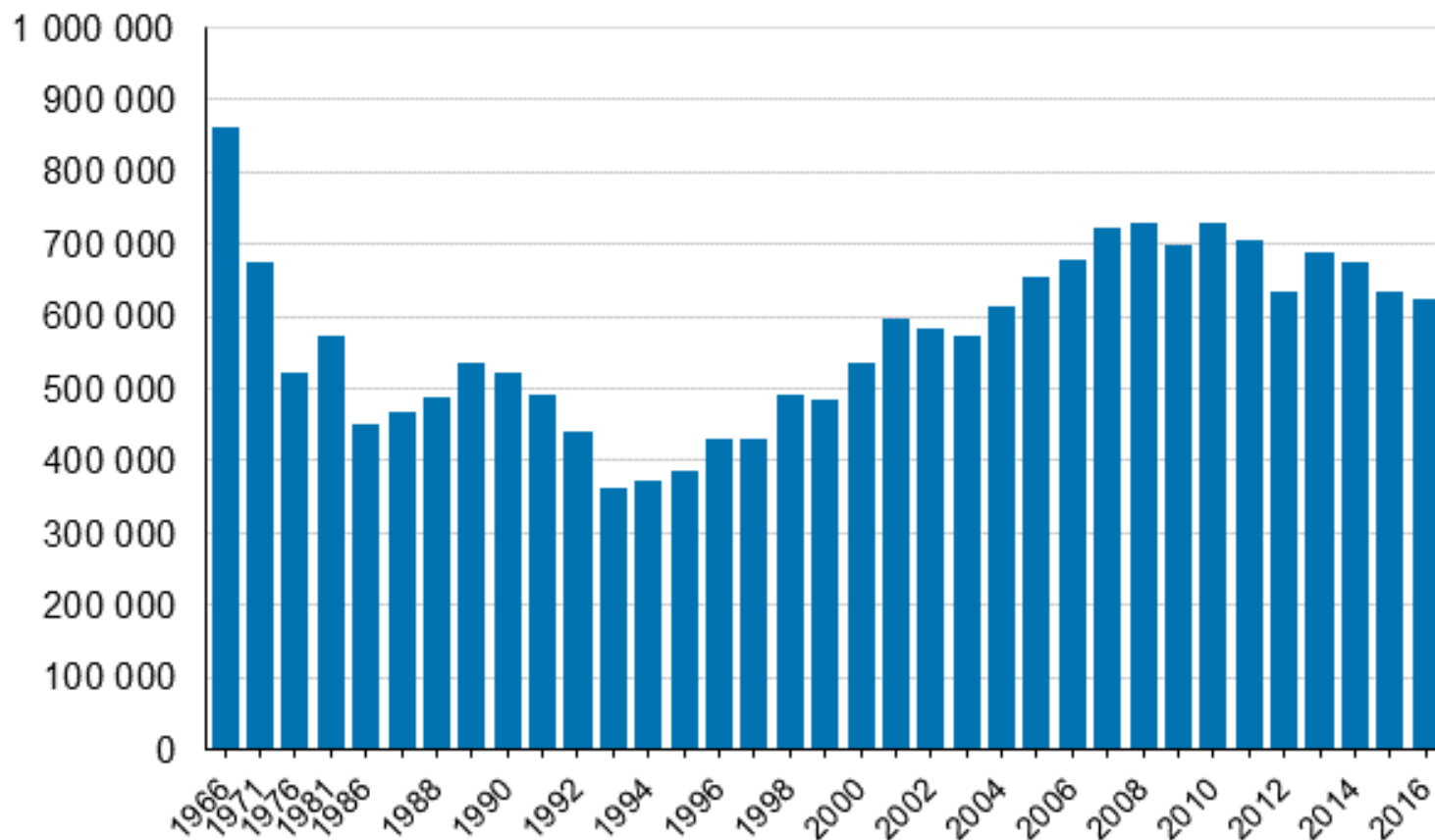

Pienituloisuusaste 1966 – 2016 (Tilastokeskus 2018)

60 %, 50 % ja 40 % keksimääräisestä tulosta

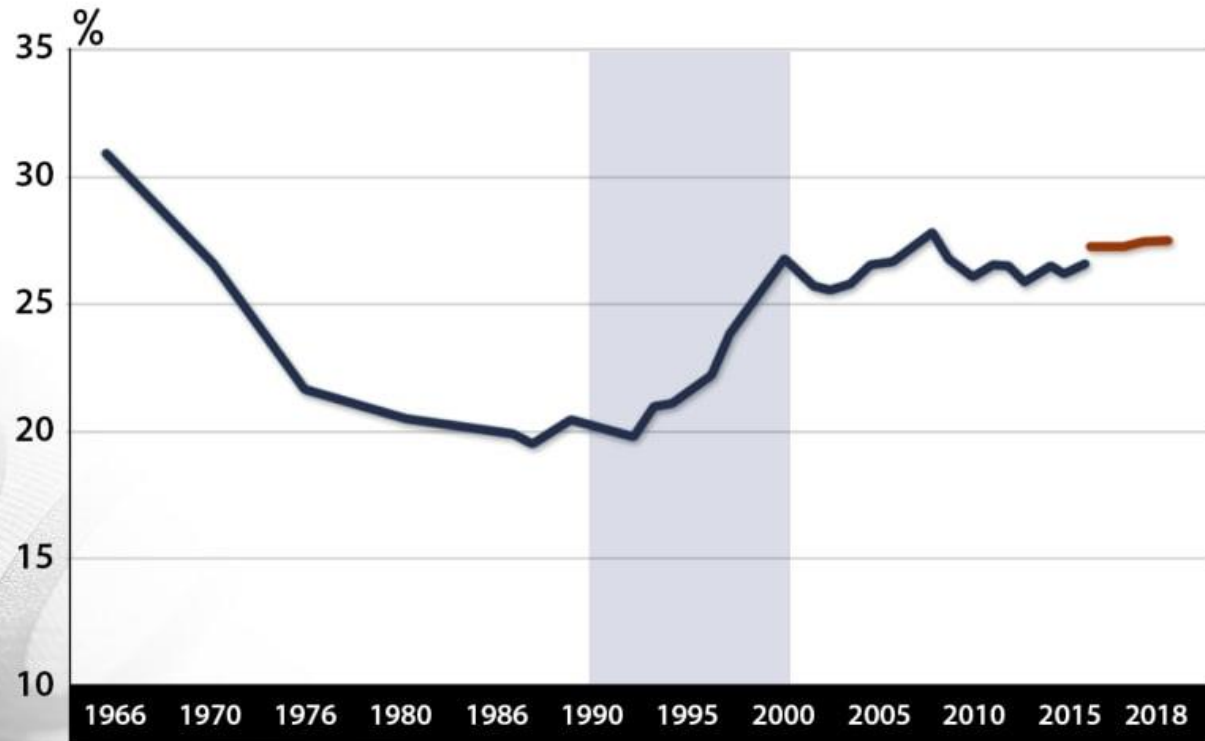

Pienituloisten määrä 1966-2016

Tuloerot kasvoivat 1990-luvulla

LÄHDE: TILASTOKESKUS / EDUSKUNNAN TIETOPALVELU

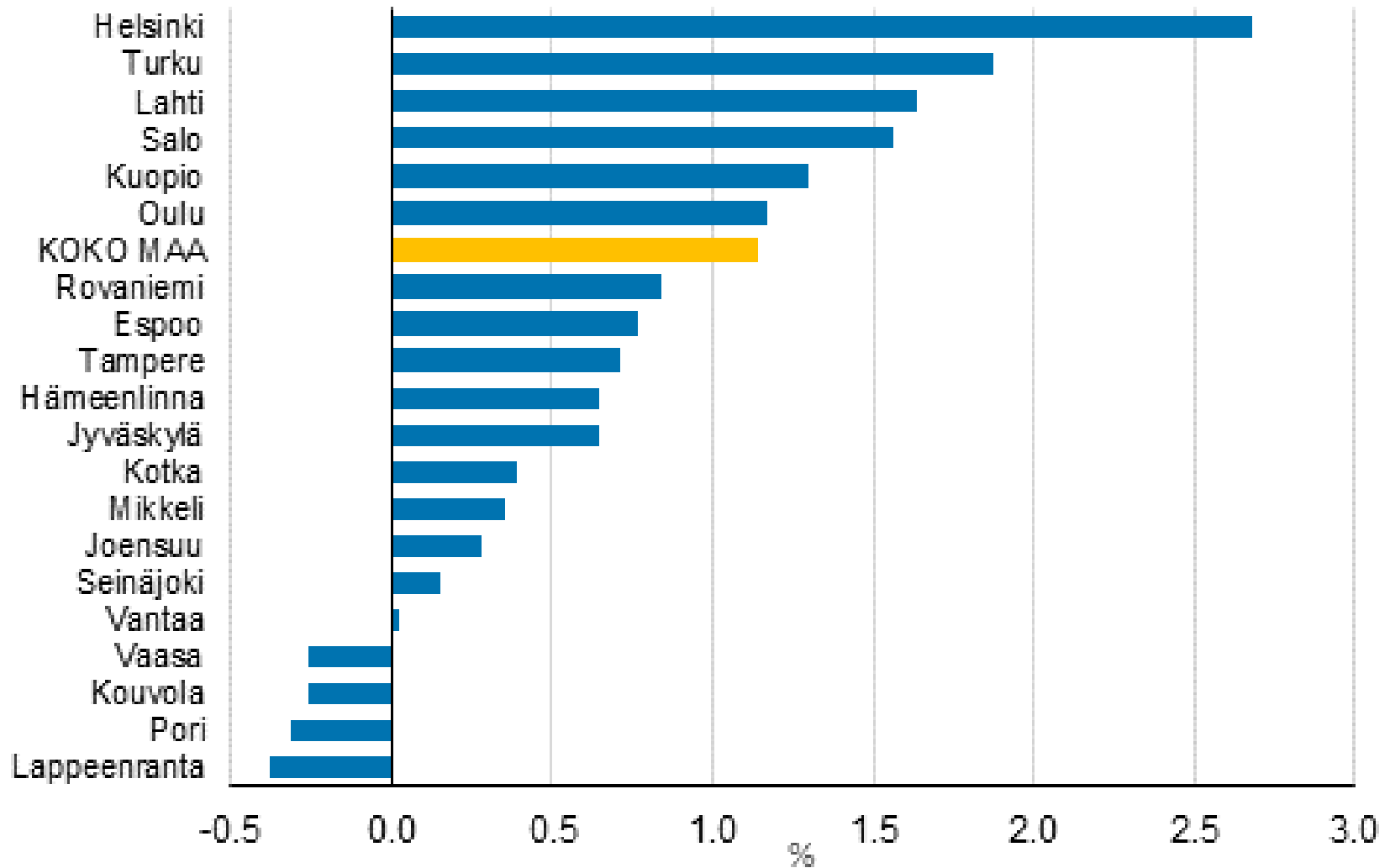

1990-luvun loppu: ”tuloerojen kasvu ei haittaa, jos köyhistä pidetään huolta”

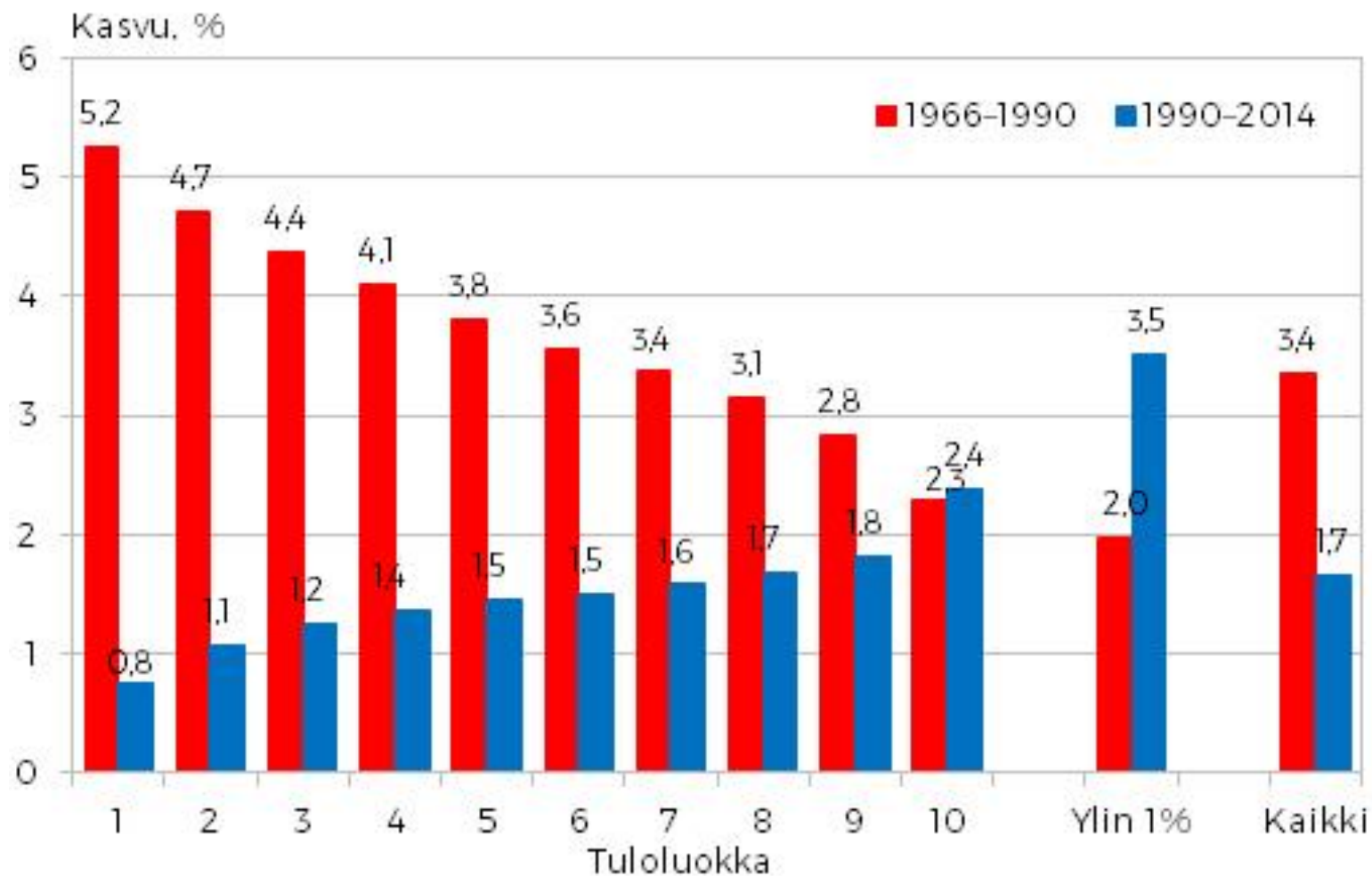
- ”Rikkaiden muruset eivät valu köyhille
- ”Rikkaiden rikastuminen ei paranna köyhien asemaa, eikä lisää talouskasvua, pikemmin päinvastoin”
- ”Palvelut eivät korvaa teollisuuden työpaikkoja”
- ”Pohjoismainen hyvinvointivaltio ei laiskista”
(Ha-Joon Chang 2016, YLE 28.9.2016)

Asuntokuntien reaalitulojen muutokset (%) vuosina 2014–2016

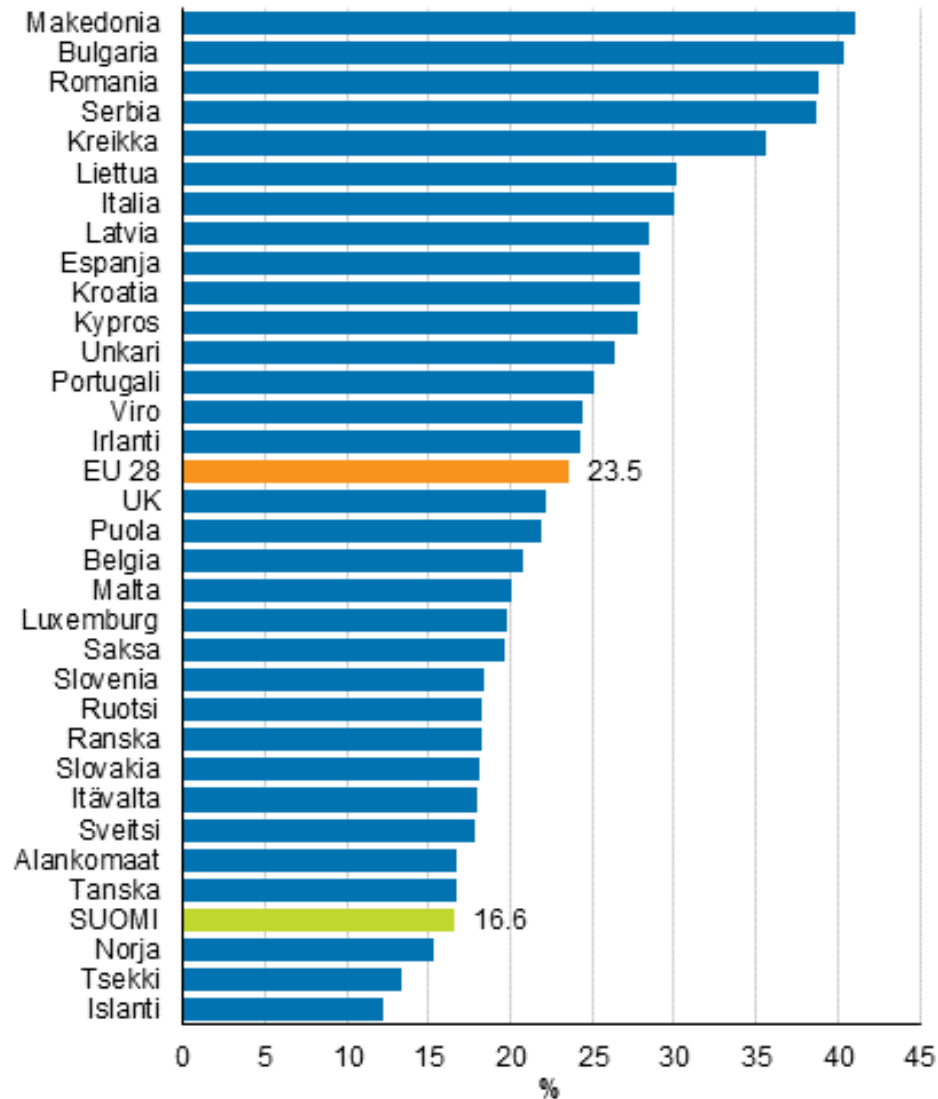

Käytettävissä olevien tulojen kasvu Suomessa 1966–1990 ja 1990–2014 (Riihelä, Sullström, Tuomaala 2016)

Köyhyys- tai syrjäytymisuhan (AROE) alla elävien henkilöiden osuus maan väestöstä vuonna 2015

Suhteellinen köyhyys ja osallisuus

Peter Townsend

- Yksilöiden, perheiden ja ryhmien voidaan katsoa elävän köyhyydessä, kun heillä ei ole resursseja **saavuttaa omassa yhteisössään vallitsevaan ja hyväksyttävänä pidettyä elämäntapaa.**
- Tämä koskee esimerkiksi kullekin yhteisölle ominaista ruokavaliota, asumisen ja palvelujen tasoa.

Kyvykkyydet ja osallistuminen (Sen)

- Intialainen nobelisti Amartya Sen pyrkii ajattelussaan yhdistämään absoluuttisen ja suhteellisen köyhyiden käsitteet.
- Kyvykkyyksien (capabilities) käsite yhdistävänä tekijänä
- Kyvykkyyksillä Sen tarkoittaa esimerkiksi polkupyörän omistamisen yksilölle antamaa kyvykkyyttä liikkua paikasta toiseen jouhevasti, jos kulkuväline koetaan miellyttäväksi.
- Senin mielestä tämä kyvykkyys on lähinnä elintason käsitettä kertoessaan mitä yksilöt pystyvät halutessaan tekemään.
- **Köyhyys on näin ollen absoluuttista kyvykkyyksien tasolla, mutta suhteellista omaisuuden tasolla**

Köyhyyden merkitystä aliarvioidaan

1. Käsitteemme **köyhyyden** ja erityisesti **pitkäaikaisen** köyhyyden vaikutuksista persoonallisuuteen ja toimintakykyyn ja myös päihteiden käytön seurauksiin on pintapuolinen, epätarkka, jopa osin virheellinen!
2. Puhe sosiaalisista ongelmista siirretäänkin usein helpommin käsiteltäviin asioihin,
3. jolloin ne on helpompi myydä päättäjille
4. usein ratkaisut yksilöllistetään, koska se on ”halvempaa” Vrt. PAAVO vs. AUNE
5. Eriarvoisuuden vähentäminen ei ole kenenkään vastuulla?

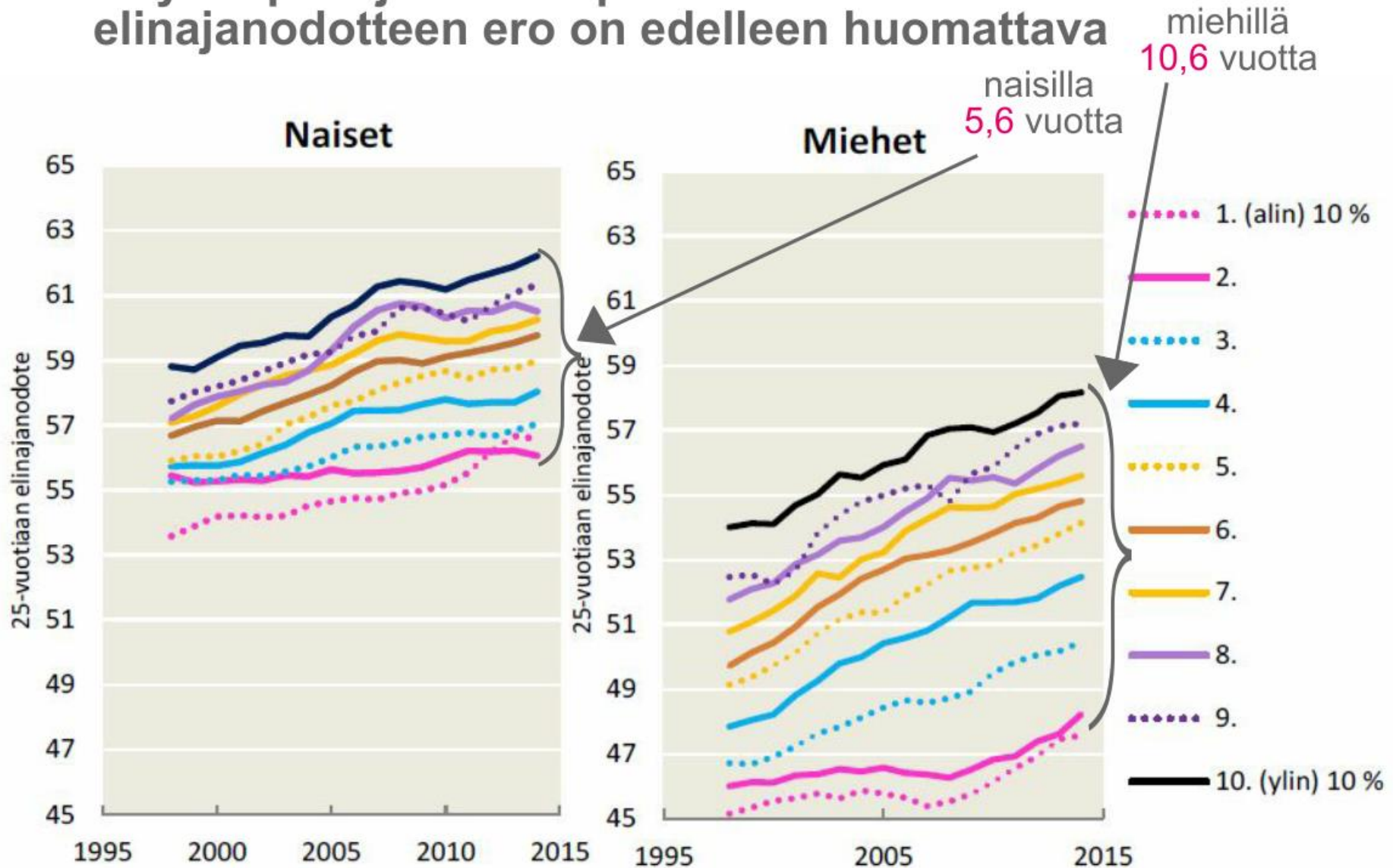

Polttava ongelma - polarisaatio

- Polarisaation syveneminen uhkaa halkaista yhteiskunnan
- Sosiaalinen liikkuvuus vähentynyt ja sosiaalinen valikoituminen lisääntynyt
- Elämismaailmojen eriytyminen
- Hyvinvoivat eivät tunnista huono-osaisten vaikeuksia...
- ... eivätkä edes tunnusta heidän oikeuksiaan

Köyhimpien ja rikkaimpien välinen elinajanodotteen ero on edelleen huomattava

25-vuotiaan elinajanodotteen kehitys tulokymmenyksittäin miehillä ja naisilla 1996–2014

Syrjäytymishuolen kääntöpuoli

- Kaikkien huoli eriarvoisuudesta ja syrjäytymisestä on tuottanut syrjäytyneistä sopivia vihollisia, ilmiö jopa demonisoitu??
- Heitä ja heitä koskevia erilaisilla, usein rajoittavilla toimilla osoitetaan ero hyväksyttäviin tapoihin
- Maahanmuuttajat sopiva kohde ylipäänsä vallitsevaan hegemoniaan ja harjoitettuun politiikkaan tyytymättömille?

Osallistuminen ja osallisuus

- Hyvinvointivaltion rakenteet kuntoon
sosiaaliturva, universaalit sote-palvelut,
varsinaiset hyvinvointipalvelut
- Osallistumisen areenat ”esteettömiksi”, mukaan
ottaviksi
- Tarvittaneen myös erityisiä osallistumisen areenoita,
joissa polarisaation erottavia elämismaailmoja
kurotaan umpeen
- Kuka kuuntelee köyhää? 10 vuotta poliittisen
osallistumisen areenana
- **Köyhyyttä kokeneiden erityinen asiantuntemus
yhteiskunnallisen yhtenäisyyden voimavarana**

**「 KUKA
KUUNTELEE
KÖYHÄÄ? 」**

CDC Health Impact Pyramid

Factors that Affect Health

Check the Tarrant County Public Health Web site to learn more.
<http://health.tarrantcounty.com>

Frieden 2010

Tulottomien määrä kasvussa

- 2000-luvun alusta vuoteen 2010 noin 10 000:sta ainakin 20 000:een kotitalouteen (tuloina vain toimeentulotuki ja asumistuki)
- kasvu näyttää kiihtyneen
- suurin julkisuudessa esitetty luku jopa 70 000
- Kelan toimeentulotukirekisterin mukaan 8/2017
  - 41351 tulotonta
  - puolet heistä 18-24 v
  - Yksinäistalouksia
  - Miehiä 2/3
  - Työttömyysturvan karenssien lisääntyminen (aktiivimalli)

Asumis(tu)en menot kasvussa

- Lähes 860 000 henkilöä eli 16 % väestöstä sai Kelalta tukea asumiseen vuoden 2016 lopussa. Asumistukia saavien määrä on kasvanut yli 200 000 henkilöllä viimeisen 10 vuoden aikana.
- Asumistukimenoihin vaikuttavat työttömyyden ja asumismenojen kehitys sekä tukijärjestelmän muutokset.
- Asumistuen menojen poikkeuksellinen kasvu johtuu myös vuoden 2015 lakimuutoksesta, joka yksinkertaisti tukea, väljensi sen ehtoja ja lisäsi saajien määrää.

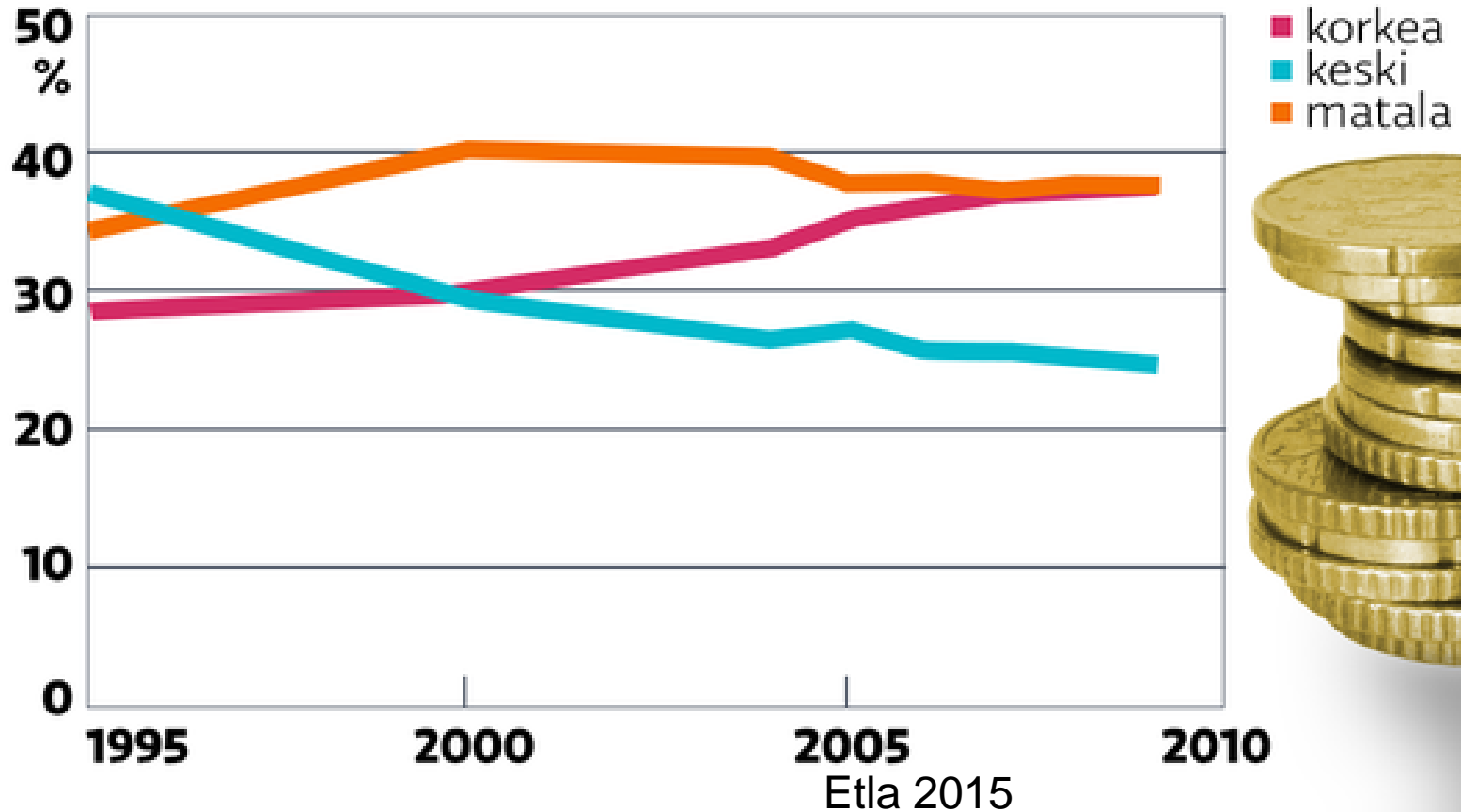

Eriarvoisuus ja yhteiskuntarauha

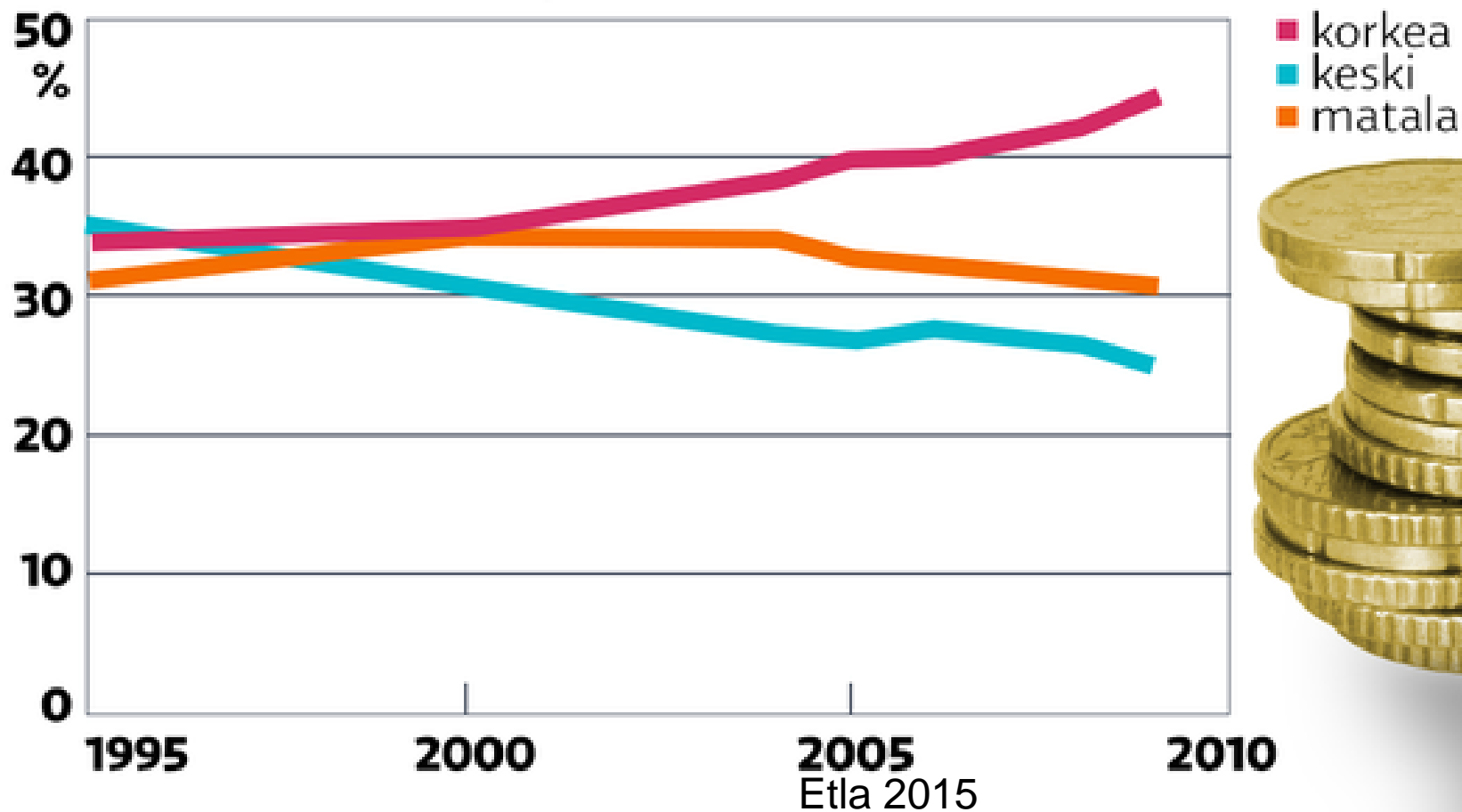
- Vuoden ´18 muisti
- ”Vaaran vuodet” (1940-luvun loppu)
- Hyvinvointivaltion kulta-aika, tulopolitiikka ja yhteiskuntarauha
- 1980-luvun lopun talousbuumi (perusturvaetuuksien ja keskiansiotulojen ero pienimmillään)
- 1990-luvun alun äkkipysäys
- 90-luvun lopun tuloerojen repeäminen (myös Ruotsi!)
- 15 vuotta tuloerot samalla tasolla, eivät myöskään laskenet
- Nyt kääntymässä kasvuun?

Keskipalkkaiset työt palveluissa

Keskipalkkaiset työt tehdasteollisuudessa

”Aktiivitoimien” perusteluita eräissä EU-maissa

(Saikku 2015)

- **Hyvinvointi, osallisuus**
- Kuntouttava työtoiminta (SU) Hyvinvointityö (RU)
- **Työhön tutustuminen ja työllistyminen**
- Työllistämisvaihe (RU) Yhden euron työ (SA)
Kansalaistyö (SA)
- **Velvollisuus (ja oikeus) tehdä jotain etuutta saadakseen**
- Hyötytyö (TA)
- Pakollinen työtoiminta (IB)
- Yhteisötyö (IB)
- Velvoittava vapaaehtoistyö (AM)

Universalismin aika on ohi?

- Pohjoismaisen mallin kriteereinä pidetään riippumattomuutta markkinoista,
- solidaarisuutta ja yhteiskunnallisten etuuksien universaalisuutta (kuuluvat kaikille)
- koulutuksen, sosiaaliturvan ja julkisen terveydenhuollon maksuttomuutta tai voimakkaasti subventoiduilla asiakasnaksuilakoko kansalle julkisen vallan taholta
- päätöksenteon yhdenmukaisuus ja leimaamattomuus.
- Diversiokeskustelun- ja käytäntöjen laejentuminen 1980 ja 90-luvuilla USA:sta Eurooppaan > aktiivinen sosiaalipolitiikka

Joitakin erityisenä haasteita

- perusturvamme on niin alhainen, että sitä on usein täydennettävä asumistuella ja toimeentulotuella
- Maahanmuuttajat ja kansalaisyhteiskunta!!!
- Kieli ulossulkevana, digitalisaation lupaus?
- Päihde- ja mt-hoito vakiosäästöjen kohteena

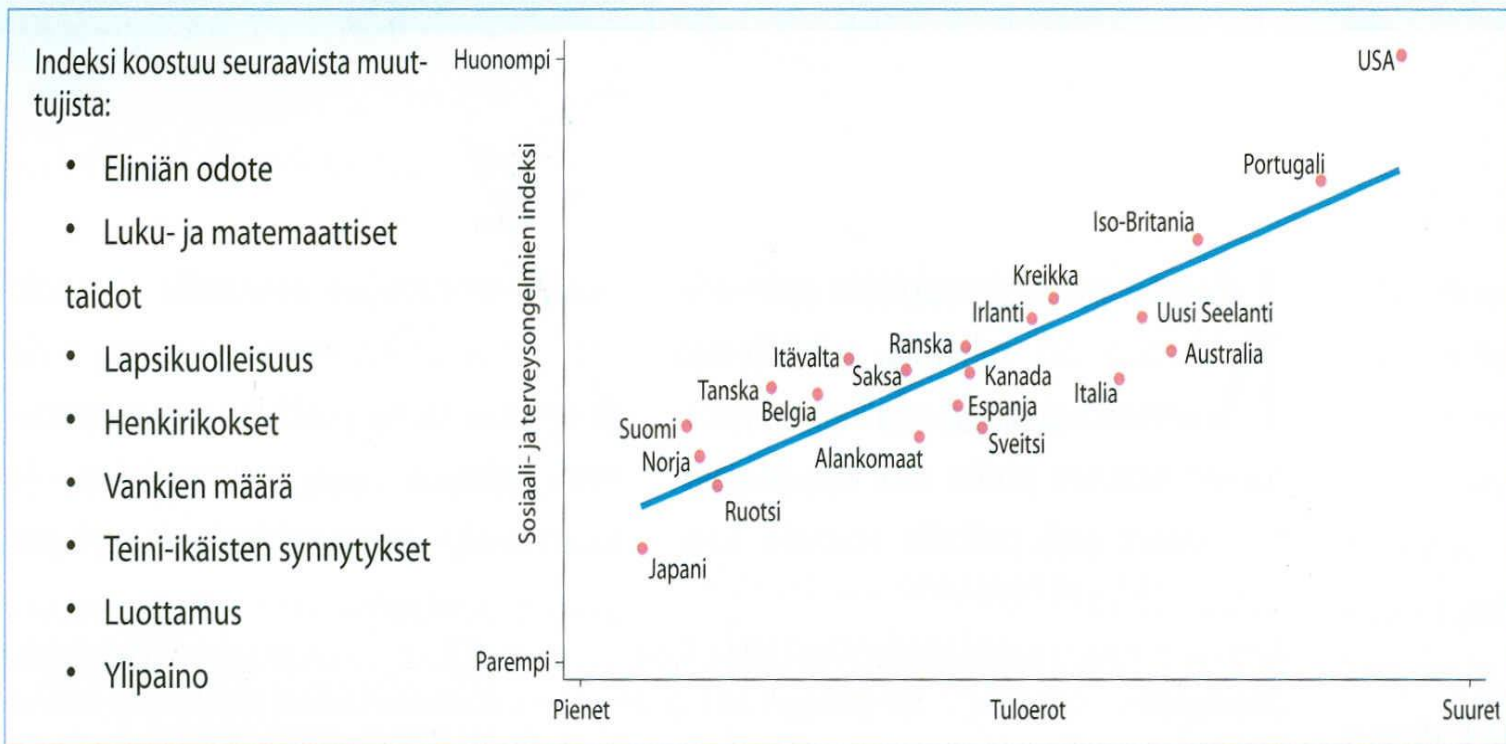
Kun tulonjaon eriarvoisuus kasvaa

- ihmisten välinen luottamus vähenee
- naisten asema heikkenee
- mielenterveysongelmat yleistyvät
- elinajan odote lyhenee
- lapsikuolleisuus kasvaa
- sukupovien välinen tuloriippuvuus kasvaa/
sosiaalinen nousu vaikeutuu
- eriarvoisuus koulutukseen hakeutumisessa kasvaa
- henkirikokset yleistyvät
- vankien määrä kasvaa

Richard Wilkinson and Kate Pickett: The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better

Kuvio. Tulonjaon eriarvoisuuden (vaaka-akseli) yhteys terveys- ja sosiaaliin ongelmien indeksiin (pystyakseli).

Lähde: www.equalitytrust.org.uk.

Lähteitä

- Aaltio, Elina (2013): Hyvinvoinnin uusi järjestys. Gaudeamus Helsinki.
- Ahokas, Jussi (2016)
- Arajärvi, Pentti, esitys 31.10.2016 THL
- Avent, Ryan (2016) *The Wealth of Humans – Work, Power, and Status in the Twenty-First Century*.
- Chang Haa Joo (2016) *Things They Don't Tell You About Capitalism* ilmestyi suomeksi vuonna 2012 nimellä *23 tosiasiaa kapitalismista*. Viime vuonna Changilta ilmestyi teos *Taloustiede – käyttäjän opas*
- Kainulainen, Sakari ym. (2016)
- SHL (2015): Sosiaalihuoltolaki (HE 1301/2014)

...lähteitä

- Tilastokeskus (2015) 2 http://www.stat.fi/til/tjt/2013/04/tjt_2013_04_2015-05-25_kat_002_fi.html
- Tilastokeskus, Työvoimakatsaus.1/2016
- TEM, Työnvälitystilasto. 2015.
- Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito. 2015
- <http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/9789524932684.pdf>
- <http://www.oecd.org/els/soc/Focus-Inequality-and-Growth-2014.pdf>
- <http://www.talouselama.fi/uutiset/ihmisten-tunne-epaoikeudenmukaisuudesta-on-kasvanut-sanoo-vm-n-virkamieheksi-siirtyva-leena-morttinen-pessimistit-piirtavat-helvetin-6672748>

- <http://www.verkkouutiset.fi/kotimaa/paivystys-65953>
- <http://yle.fi/uutiset/3-9633475>
- <http://www.ts.fi/mielipiteet/paakirjoitukset/1074029400/Susan+Kuivalaisen+ja+Mikko+Niemelan+aliokirjoitus+Koyhyiden+vastaisessa+tyossa+viela+tehtavaa>
- https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40230/Huono-osaisten_hyvinvointi.pdf
- https://espanet2011.files.wordpress.com/2011/08/st20b_hiilamo_op.pdf

- https://www.thl.fi/fi/-/koyhat-ovat-sairaampia-ja-kuolevat-aiemmin-tuloryhmien-valiset-terveyserot-edelleen-suuria?redirect=https%3A%2F%2Fwww.thl.fi%2Ffi%2Fetusivu%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_tcsSJTqcGI0N%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2-1-3%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2?utm_campaign=unspecified&utm_content=unspecified&utm_medium=email&utm_source=apsis-anp-3

Lähteitä

- <https://yle.fi/uutiset/3-5305936> (laman lapset)
- Kangas, Olli & Veli-Mati Ritakallio (2008):
Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. Kela.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3426/Selosteita61_netti.pdf?sequence=2

